Sammendrag:

Tolv Lagrettemænd af Tunsberglen afsige efter Lagmandens Paalæg en Dom mellem Eierne af Kopmannes (Komnes) og Bakke i Komnes Sogn (Sandshverv), hvorefter begge Gaarde skulle have Ret til Fiske i Hagirvandet (Hajeren).

Kilde:
Indtaget i en defekt Lagmandsdom p. Papir af 26.(?) Juni 1645 i norske Rigsarkiv (fra Komnes 1893). Samtlige 3 fremlagte Breve, angivelig af 1299, 1515 og 1546, ere falske.

Nummer: *565.*

Dato: *12 Juni 1546. Sted: Sandshverv.*

(Herfra min oversettelse (Bård))

Brevtekst (fra den trykte utgaven):
I en defekt lagmannsdom, antagelig avsagt den 26. juni 1645, angående eiendomsretten til en strekning av Øksneren og Mjøvannet, der det er tvist mellom Olav og Hallvard Sending
Fra Sandsvær og hr Laurits Karlssøn, sogneprest i Hof, på prestebolets vegne, samt Tryg Lindset fra Hof. Ved behandlingen av saken på åstedet møter foruten vitner Olav Skjerven, som er innstevnet for å legge fram to originale domsbrev i pergament. Fordi Olav før stevningen hadde reist ned til Danmark, så hentes domsbrevene inn etter en forseglet dom, utstedt av sorenskriver Iver Bjørn og 12 menn. I dommen heter det:

«Dernest etter ble en 12 manns dom skrevet på pergament lagt fram fra før nevnte Olav Skjerven, skrevet og med hele og uskadede signeter bekreftet, der innholdet er:
At 12 lagrettemenn av Tunsberg len bekrefter å ha vært på befaring til det vannet som kalles Hajeren, og dernest til elva som renner ut av nevnte Hajeren. Her forlangte Ellef Anfindsøn, hans sameiende menn og desslike, at den innstevnede Olav i Skjerven og hans sameiende menn etter lagmannen i Tunsbergs kjennelse hadde å møte der samtidig lørdag før bottolvsmesse, Anno Domini 1546.
Ellef spurte da Olav om hvorfor ikke Bakke-gårdene hadde like stor andel i vannet som Komnes, regnet etter bol-tallet? Til det svarte Olav at vi har både merkesteiner og brever på at dette har vært slik fra gammelt av. Etter dette la Ellef et domsbrev fram for dem, som fortalte at seks menn tidligere hadde idømt Bakke-gårdene retten til en seter rett ved Hajeren og Komnes seter øst for Hajeren.
Deretter krevde Ellef fire ulike vitner til seg, og sverget på bok med full edsavleggelse at deres foreldre hadde fortalt dem at Bakke-gårdene hadde to garnkast i vannet Hajeren og en fiskesløe i utfallsoset. Så spurte de 12 sameiende Olav om de hadde noen ytterligere bevis enn det de hadde der og da. Til det svarte de nei. Etter å ha blitt spurt og gitt svar, slo de seg til ro og sa at de ville holde seg til det de 12 mennene bestemte dem imellom. Nå ble lagmannens kjennelse lest, der hver av partene skulle ha en andel tilsvarende den strandstrekning de hver eide.[1] Dette blir da gjeldende rett at Bakke-gårdene skulle ha to garnkast i Hajeren nedenfor setra si og ha fiskesløe i elva som renner ut fra Hajeren. I tillegg kan de anlegge ei ytre stø for sløa, med

[1] Her er det alternativt mulig at en snakker om andeler i forhold til eiendommenes størrelse. Greier ikke helt å tolke dette.

vederlag til Komnes.[2] Om begge skulle bygge stø for fiskesløene, må dette ikke legges lenger ut enn til midtålen, slik landsloven viser. Enhver som river dette eller lar dette rive bryter denne tolvmannsdommen og lagmannens kjennelse, ettersom i samme dom gjelder datoen nevnt ovenfor.

For det tredje ble det lest opp fra et vel forvart pergamentbrev med to festede, uskadede segl, som ble lagt fram av Olav Skjerven. I dette brevet gjøres det kjent at Asgaut Svendsøn og Amund Evensøn forlangte vitnemål fra Even Kjeldsøn og Peder Olavsøn på at de vet for Gud at de kjenner sannheten om hvor langt og bredt det vannet er som heter og kalles Komnes-Hajeren. Der bekjente de at de ikke visste annet sannere for Gud, og at de hadde eid og fulgt dette vannet, ja til og med eier før nevnte Komnes-Hajeren nede i ytre Hulpen. Videre at steinene og steinen står ved det østre oset og i Hulpe-tjenn. De eier og nevnte Komnes-Hajeren så langt opp som til innfallsoset og til Grøtgaarden, som tidligere støtte mot Vines og Komnes. Da dette ble vitnet og bekjent var Even 45 år, mens Peder var 40. Og aldri har de hørt etterpå at de har vært klandret for noe av det som står i brevet, som er datert Vestre Hjarnes, tredje dag påske år 1515.

[Frantz Erikssön paa samtlige Sagsögeres Vegne fremlagde följende Forsæt:]

Dette er vårt ringe framlegg overfor vår motpart hr Laurits Karlssøn og Tryg Lindseth angående de to framlagte, gamle provsbrev. La oss se bort fra de nevnte avstandene i brevene, som vi for øvrig mener ikke stemmer med de aktuelle områdene, slik vi kjenner dem etter riktig kompassvisning, noe som nå også etter drøftingen av dem erfares, sett i forhold til brevinnholdet. Bare en del av de antatte uriktighetene vil bli tilkjennegjort for den rettsindige dommer i denne saken. Dette gjelder nemlig det første gamle brevet som våre motparter påstår å ha som sitt største og viktigste grunnlag. Om dette henstiller vi følgende til den gode lagmanns skjønn og betenkning: Om dette brev for det første ikke har noen dato, ettersom datoen synes utvisket og avskrapet, som tydelig kan sees? For det andre om seglene, i det minste fem av dem, ikke kan være satt på ny og påført ny voks. Her kan vi se det merkelige i det at seglene for kort tid siden har vært lagt slik til rette. For det tredje om det ikke i samme brev finnes mange danske og norske ord som nå i dag skrives og brukes. For det fjerde om en del av stilen og stavemåten egentlig er slik utført som i de gamle brevene etter sin alder. For det femte om pergamentet ikke synes å være utvasket og påskrevet på ny.

[Her mangler et Blad; længere nede heder det:]

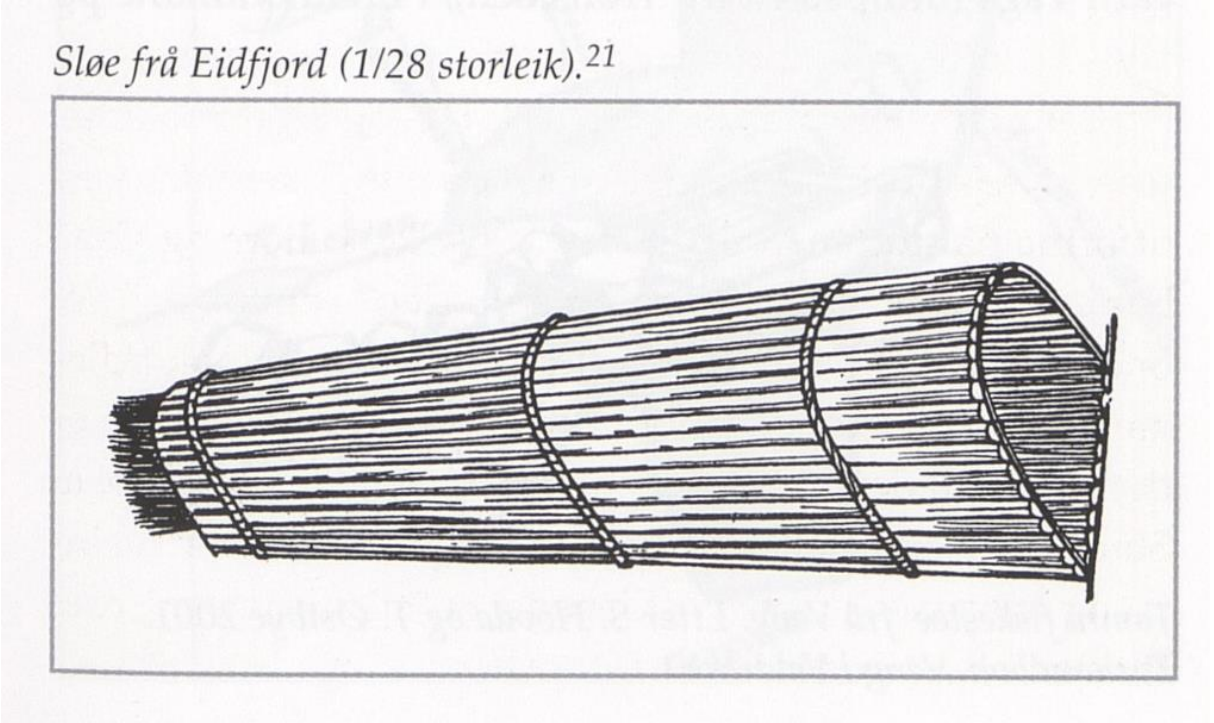
Når det gjelder det andre fremlagte provsbrevet, som etter forrige anledning ble angitt å være minst 346 år gammelt, så vil vi be lagmannen vurdere om dette brevet sammenholdt med det før nevnte kongelige privilegiebrevet kan være så gammelt, og om det ikke i brevet kan oppdages mange tydelige mangler, etc. I tillegg angår det langt fra så mye selve saken som det forrige, og heller ikke stemmer det overens med det forrige. For det nevner ikke Krossvannet, slik det gjøres i det første, som tvisten mest handler om, mens det heller ikke nevnes at Krossena og Krossenum skulle følge Hof prestebol eller Hofs prest sine innmeldte eiendommer, eller på noen måte ha interesser i dem.
Det er bare Hof som nevnes. Det er andre plasser som heter Hof og som ligger nærmere Lindset enn prestebolet. Det nevnes av den grunn at presten skulle ha deltatt når det ble gjort grensegang og derav sluttes det at prestebolet derav ikke skulle ha noen rett, eller at hans etterfølgere 346 år for den skyld deretter skulle kunne mase seg til en slik rett. Da skulle vel presten i Efteløt, som var med, hatt noe igjen for sin umake, noe som ikke har skjedd, enda det kan bevises at Efteløt aldri hadde noen prestegård før for 60 år siden. Likevel lot prestene, før

[2] Med «yttre Slæde Støede till Bache» tolker jeg det slik at Komnes har ei øvre stø (feste?) med sløe. Å «offre til Copmannes» kan også bety at de fikk en andel i fiskefangsten

det ble en ordning med sorenskriver, seg bruke av bøndene til å skrive mot betaling, noe som av den grunn er blitt forbudt ved norsk lov.
Det nevnes i eldre brev et vitne, nemlig Gudmund Toresøn, som etter beskrivelsene skulle være født ti vintre før mannedøden. På den tiden brevet skulle være skrevet skulle han da ha vært ved en alder da han da ikke var voksen nok til å gå grensegang etc. Så skjedde da det at den store mannedøden gikk her i riket i året 1350, slik det utrykkelig forklares i *Norgis Beskriffuelse*, foruten danske historier som stadfester det samme. Av den grunn skulle den gamle Gudmund ved nevnte anledning og rett observert ha vist seg å være minst 41 år før han ble født. Og allikevel sies han i brevet å være så gammel at han ikke var klar for å gå grensegang enda.[3]

På Sending, den 25. juni 1645
Olav og Hallvard Sending fra Sandsvær, samt Gulbrand Spone fra Modum

[Slutningen af Lagmandsdommen mangler].

[3] Ikke helt opplagt logikk her. Veldig uklart hva som legges i ordet «ferdig». Var Gudmund gammel og ikke klar for å gå i skogen lenger? Eller var han ung og ikke klar? («uferdig»). Det siste gir vel mest mening.